

УДК 351.857

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.1.11>

ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ НА РОЗРОБКУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ З КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ

Ткачук Д. Г. – аспірант кафедри державного управління
Навчально-наукового інституту публічного управління
та державної служби Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0001-3479-2770

Етнічні групи є невід'ємними політичними суб'єктами поряд з іншими типами соціальних груп, що відрізняються специфічними рисами. Вони часто стають ключовими політичними гравцями в сучасному світі, схильним до геополітичних потрясінь. Це значною мірою пояснюється тим, що деякі етнічні групи вже рухаються до створення власних інститутів у межах існуючих держав, деякі вже їх мають, а інші дедалі більше і публічно заявляють про свої політичні права в тих країнах світу, де вони не є етнічною більшістю. Механізми вирішення міжнародного денного порядку, засновані на інститутах демократичного представництва та надання можливостей для активної участі етнічних груп у суспільному та політичному житті держави, які покликані сприяти вирішенню тієї чи іншої проблеми.

Характерною рисою політичної участі етнічних досліджень у суспільстві є їхня стабільність та цілісність. Стійкість тут визначається функціонуванням групи протягом тривалого часу і на певній території. Цілісність такої спільноти підтримується суб'єктивними процесами ідентифікації, тобто визнанням окремими особами їх окремих осіб своєї належності до цієї спільноти. Таким чином, етнічна група – це колектив людей, що мають спільну історію, мову, звичаї та ідентичність та дотримуються загальних норм поведінки у процесі соціальної взаємодії та участі, як у межах групи поза нею. Участь таких груп у суспільному житті дозволяє розвивати міжетнічні відносини в державі та зміцнює довіру між самими народами, які населяють територію країни. Залучення етнічних груп до політичних процесів дозволяє їм реалізовувати свої політичні права, представляти інтереси і тим самим зміцнювати зв'язки з державною владою.

Політична участь етнічних груп у політичному процесі є результатом зростання їхньої власної етнічної ідентичності та активності політичних еліт. Саме політичні лідери та етнотериторіальні політичні еліти мобілізують етнічні групи, реалізуючи можливість перерозподілу різних видів ресурсів з іншими групами, про що йтиметься у статті.

Ключові слова: *етнос, нація, етнополітика.*

Tkachuk D. G. The influence of ethnic communities on the development of regulatory legal acts on conceptual issues of state ethnopolitics

Ethnic groups are integral political actors along with other types of social groups that have specific features. They often become key political players in today's geopolitical turmoil. This is largely due to the fact that some ethnic groups are already moving towards establishing their own institutions within existing states, some already have them, and others are increasingly asserting their political rights in countries where they are not an ethnic majority. Mechanisms for solving the international agenda, based on the institutions of democratic representation and providing opportunities for the active participation of ethnic groups in the social and political life of the state, which are designed to help solve a problem.

A characteristic feature of the political participation of ethnic studies in society is their stability and integrity. Sustainability here is determined by the functioning of the group for a long time and in a certain area. The integrity of such a community is supported by subjective processes of identification, the recognition by individuals of their individuals of their belonging to this community. Thus, an ethnic group is a group of people who have a common history, language, customs and identity and adhere to common norms of behavior in the process of social interaction and participation, as within the group outside it. The participation of such groups

in public life allows the development of interethnic relations in the state and strengthens trust between the peoples inhabiting the country. Involving ethnic groups in political processes allows them to exercise their political rights, represent their interests, and thus strengthen ties with the government.

The political participation of ethnic groups in the political process is the result of the growth of their own ethnic identity and the activity of political elites. It is political leaders and ethno-territorial political elites who mobilize ethnic groups, realizing the possibility of redistribution of different types of resources with other groups, which will be discussed in the article.

Key words: *ethnos, nation, ethnopolitics.*

Вступна частина. Всі соціальні групи населення в тій чи іншій мірі є дієвими суб'єктами політичного життя суспільства, як об'єкт впливу, так і як суб'єкт дії. У зв'язку з цим усі вони конкретно включені в конкурентні або союзні відносини щодо державної влади. В цілому, поняття групи фіксує певну подібність людей за ознаками, як властивими, так і набутими в процесі життя: віком, статтю, територіальним тощо, включаючи етнічну приналежність. Етнічні групи є невід'ємними політичними суб'єктами поряд з іншими типами соціальних груп, що відрізняються специфічними рисами. Вони часто стають ключовими політичними гравцями в сучасному світі, схильним до геополітичних потрясінь. Це значною мірою пояснюється тим, що деякі етнічні групи вже рухаються до створення власних інститутів у межах існуючих держав, деякі вже їх мають (Курултай, Меджліс), а інші дедалі більше і публічно заявляють про свої політичні права в тих країнах світу, де вони не є етнічною більшістю. Крім того, лише 10 % держав у сучасному світі мають одну етнічну групу в межах своїх кордонів, тоді як більшість є багатонаціональними, що створює найскладнішу політичну проблему щодо представлення народів багатонаціональної держави в управлінні. Механізми вирішення міжнаціонального «денного порядку», засновані на інститутах демократичного представництва та надання можливостей для активної участі етнічних груп у суспільному та політичному житті держави, які покликані сприяти вирішенню тієї чи іншої проблеми [5].

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою політичної участі етнічних досліджень у суспільстві є їхня стабільність та цілісність. Стійкість тут визначається функціонуванням групи протягом тривалого часу і на певній території. Цілісність такої спільноти підтримується суб'єктивними процесами ідентифікації, тобто визнанням окремими особами їх окремих осіб своєї належності до цієї спільноти. Таким чином, етнічна група – це колектив людей, що мають спільну історію, мову, звичаї та ідентичність та дотримуються загальних норм поведінки у процесі соціальної взаємодії та участі, як у межах групи поза нею. Участь таких груп у суспільному житті дозволяє розвивати міжетнічні відносини в державі та зміцнює довіру між самими народами, які населяють територію країни. Залучення етнічних груп до політичних процесів дозволяє їм реалізовувати свої політичні права, представляти інтереси і тим самим зміцнювати зв'язки з державною владою.

Політична участь етнічних груп у політичному процесі є результатом зростання їхньої власної етнічної ідентичності та активності політичних еліт. Саме політичні лідери та етнотериторіальні політичні еліти мобілізують етнічні групи, реалізуючи можливість перерозподілу різних видів ресурсів з іншими групами. Зауважимо, що за певних обставин етнічна еліта може перетворитися на етнократію, яка багато в чому залежить від державної політики щодо етнічних груп [3].

Однак, активним учасникам реалізації етнополітики на державних рівнях потрібно чітко усвідомлювати, що тренд єврооптимізму та мультикультурності, як

однієї із ролевих моделей поведінки з етнічними меншинами зазнав змін. У 2015 р. в країнах Європейського Союзу, окрім Польщі, розпочалася еміграційна криза, процес якої ще не завершився, але наслідки європейська влада вже відчула. У зв'язку з цим в багатьох країнах Європи до влади прийшли партії правого або ультраправого спрямування. Риторика цих партій ходить навколо тем «національної пам'яті», «історичної правди» і таке інше. Одним із інструментів реалізації такої державної політики є діаспори у сусідніх країнах [9]. Варто навести приклад угорських сусідів, які використовують діаспору на Закарпатті у власних національних державних інтересах й ведуть послідовну та продуману етнополітичну політику. Ситуації з конфліктами громадянства, держслужбовим, паспортним конфліктами, конфліктом автономій, консульським, міліарним, мовним, виборчим втручанням Угорщини та використання нею у своїх цілях угорської меншини в Україні [8]. Все це стало можливим через низьку зацікавленість відповідних українських інституцій етнополітичному становищі даного регіону. В результаті, політичне керівництво прийняло рішення про створення частини десантно-штурмових військ в Берегово та проведення військових навчань на території Закарпатської області [7].

На сучасному етапі державотворення українською владою було прийнято рішення про створення центрального виконавчого органу, який займався реалізацією державної політики у сфері міжнаціональних взаємин, релігії та захистом прав етнічних спільнот в Україні. В березні 2015 р. відбулися парламентські слухання на тему: «Роль, значення та вплив громадянського суспільства на формування етнополітичної політики єдності в Україні». Учасники цих слухань заявили про нагальність провадження консолідаційної державної політики у поліетнічному, багатоконфесійному українському суспільстві. Безпосередні учасники звернули увагу на необхідності належного законодавчого забезпечення етнополітичної політики шляхом посилення взаємодії державних органів з етнічними спільнотами України. Особлива роль у таких процесах належить громадським інститутам як універсальним ретрансляторам усіх наявних у суспільстві поглядів, думок та переконань. На слуханні зазначалося, що інститути громадянського суспільства мають стати партнером держави у справі національно-культурного розвитку всіх етнічних спільнот, що забезпечить утвердження миру і злагоди в українському суспільстві [4].

11 листопада 2019 р. було проведено круглий стіл, на якому презентовано Заключний звіт гендерно-відповідального оцінювання реалізації Національної стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 р. 5 грудня 2019 р. в рамках проведення Тижня прав людини у Верховній Раді України Комітет провів експертну дискусію на тему: «Перспективи правового регулювання та реалізації етнополітичної політики» за підтримки Моніторингової Місії ООН з прав людини в Україні, Офісу Ради Європи в Україні, Норвезької ради у справах біженців, чеської неурядової гуманітарної організації «Людина в біді». 23 грудня 2019 р. Комітет спільно з Радою національних спільнот України провів захід, присвячений 30-річчю руху національних спільнот України, покликаний продемонструвати згуртованість поліетнічної держави [2].

В результаті неодноразових консультацій з представниками етнічних меншин Комітет звернувся з листом до Міністра культури, молоді та спорту України щодо запуску роботи Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. Згодом Комітет організував зустрічі: з Постійним Представником Президента України в АР Крим Антоном Кориневичем, координатором проектів Української

Гельсінської спілки з прав людини Дар'єю Свиридовою та співзасновницею ГО «Крим SOS» Тамілою Ташевою; з учасниками та учасницями політичної школи для представників та представниць ромських громад; з власником компанії «East-West Mentor», який також є представником ТППУ в Угорщині і Почесним консулом України в місті Шіофок (Угорщина) – паном Золтаном; з керівником еллінського братства «Енотіта» (м. Київ) Ніною Паскал; з головою Ради національних спільнот України Ашотом Аванесяном [2].

8 липня 2020 р. відбулися комітетські слухання на тему: «Проблемні питання законодавчого врегулювання та реалізації державної політики щодо забезпечення прав корінних народів і національних меншин». У слуханнях взяли участь народні депутати України, представники органів державної влади, наукових установ, громадських та міжнародних організацій.

Головними меседжами стали: гарантії дотримання та забезпечення прав корінних народів і національних меншин; відсутність уваги з боку держави до інтеграції різних груп меншин може стати причиною екстремізму, нестабільності, конфліктів; учасники слухань звернули увагу на необхідність відновлення роботи громадських консультативно-дорадчих органів національних меншин та їх залучення до формування і реалізації державної етнонаціональної політики; учасники слухань позитивно сприйняли та привітали створення Державної служби України з етнополітики та свободи совісті; необхідне вдосконалення нормативно-правової бази у сфері етнополітики повинно враховувати зміни, що відбулися в Україні за роки Незалежності, сучасні європейські стандарти, а також виклики, пов'язані із збройною агресією Російської Федерації, тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. У цьому зв'язку актуалізується завдання розробки та прийняття нової редакції Закону України «Про національні меншини в Україні»; розробки законопроектів: «Про корінні народи», «Про статус кримськотатарського народу в Україні», «Про національно-культурну автономію» [6].

Чимало зусиль для комунікації з етнічними спільнотами прикладає Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономній Республіці Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин. Нещодавно відбувся звіт про роботу Комітету за період п'ятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання (1 лютого – 23 липня 2021 р.). Зокрема, із ініціативи Комітету та етнічних громадських організацій було проведено «круглі столи»: «Кримська платформа: шлях до деокупації Криму» (24 лютого 2021 р.); «Про стан дотримання прав людини в місцях несвободи» (10 березня 2021 р.); «Вдосконалення законодавства про надання захисту іноземцям та особам без громадянства: основні завдання та критерії майбутнього закону» (11 березня 2021 р.); «Забезпечення гендерної рівності в умовах пандемії COVID-19» (24 березня 2021 р.); «Шляхи удосконалення законодавства про забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб» (25 березня 2021 р.); «Обробка чутливих персональних даних: український контекст та міжнародні стандарти» (6 квітня 2021 р.).

Надзвичайно енергійно та продуктивно відбувалося всеукраїнське обговорення законопроекту «Про національні меншини України». Розпочалася діяльність з ініціативи, як профільного Комітету, так і представників етнічних громадських організацій. З травня по липень 2021 р. тривали робочі поїздки до місць компактного проживання національних меншин. На зустрічах обговорювали питання вдосконалення законодавчої бази, спрямованої на врегулювання етнонаціональних відносин, зокрема проекту нової редакції Закону України «Про національні меншини

в Україні», а також вивчення стану забезпечення прав і потреб національних меншин. Зустрічі відбулися з представниками всіх національних меншин України, які компактно проживають у відповідному регіоні. Результатом робочих зустрічей стало напрацювання фінального тексту законопроекту «Про національні меншини в Україні», який був презентований за декілька днів до 4 червня в рамках широких консультацій в онлайн форматі.

До онлайн-обговорення долучилися у більшості справді зацікавлені та ідейні представники етнічних меншин. Серед них: Рада національних меншин, Федерація грецьких товариств України, Демократична спілка угорців України, Товариство «Україна-Болгарія», Федерація польських товариств в Україні, Міжрегіональне об'єднання «Румунська спільнота в Україні», Мелітопольська організація греків, Спілка вірмен України, Конгрес національних громад України, Ромська неурядова організація «Стратегія 2020», Керівник російської громади в Україні, Товариство угорської культури Закарпаття, Ромське правління Житомирщини (голова), Закарпатсько-угорське мовне товариство Міцкевича (Спілка поляків України), Конгрес ромів України, Грецьке товариство України, Керівник Центру німецької культури, Союз поляків-підприємців України, Спілка уральських народів України, Житомирська обласна спілка поляків України, Всеукраїнський союз білорусів України, Всеукраїнська асамблея болгар України, Всеукраїнський союз гагаузів України, Інститут правової політики та соціального захисту імені О. Бережної, Інтернаціональний союз, Спілка поляків України, Альянс національно-культурних румунських об'єднань в Україні, Меджліс України.

Учасники обговорення наголосили на важливості прийняття Закону «Про національні меншини», висловилися проти вживання терміну «національні меншини». Представники одностайно підтримали ідею створення у майбутньому – Форуму національних спільнот, як одного із форматів міжнаціональної взаємодії та дискурсу. Також були висловлені пропозиції про утворення Національного дому – бюджетної установи для реалізації культурних, інформаційних та підприємницьких проектів етнічних меншин України. Не всі учасники обговорення згодні із освітньою політикою держави і бажали б допомоги держави у створенні власних вищих навчальних закладів. Також національні представники зауважили, що замість «національних меншин України і осіб які до них належать», пропонується вживати «національні спільноти України і особи які до них належать» [1].

Висновки. Отже, в складних умовах пострадянської спадщини, поступово відбувалася структуризація відносин етнічних меншин з державною владою. Не дивлячись на протиріччя та соціально-економічні труднощі, пошуку нових форм взаємодії, Україні вдалося уникнути гострих протистоянь, а етнічним спільнотам згуртуватися задля вирішення спільних проблем. Національні меншини безперечно впливають на розвиток відносин із сусідніми державами та можуть як сприяти налагодженню добросусідських відносин, так і бути джерелом непорозуміння й бути суб'єктами зовнішньої політики держав. Ось чому, необхідно активніше сприяти залученню етнічних спільнот у формуванні нормативно-правової бази, яка б не ставила нові запитання, а давала на них відповіді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заява Правління громадської організації «Товариство угорської культури Закарпаття» та Правління Демократичної спілки угорців України по результатам розгляду проекту закону України «Про національні спільноти України». URL: <http://politika.ko.net.ua/?p=12588>

2. Звіт Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і між-національних відносин за період другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання. URL: http://kompravlud.rada.gov.ua/news/main_news/74156.html

3. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/d/303331.pdf>

4. Про структуру Меджлису кримськотатарського народу та його виконавчі органи: рішення Меджлису кримськотатарського народу. № 1. 2013.

5. Рудик С. Про державну підтримку друкованих засобів масової інформації національних меншин: у пошуках взаєморозуміння. *Матеріали Всеукраїн. конф. «Міжнаціональні взаємини в Україні: питання інформац. простору»* (м. Київ, 14 лютий 2006 р.). К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2006. 321 с.

6. Тищенко Ю., Івасів О., Дубина С. Управління різноманіттям. К., 2021. 80 с.

7. У першому півріччі 2019 року в Україні вийшло 3 143 друкованих видання – Держкомтелерадіо. URL: <https://detector.media/infospace/article/168890/2019-07-11-u-pershomu-pivrichchi-2019-roku-v-ukraini-viishlo-3-143-drukovanikh-vidannya-derzhkomteleraudio/>

8. Україна-Угорщина: які конфлікти виникали між державами у 2014-2020 роках. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/29/infografika/polityka/ukrayina-uhorshhyna-yaki-konflikty-vunyaly-mizh-derzhavamy-2014-2020-rokakh>.

9. Чічановський А. Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем: підручник. К.: Грамота, 2010. 568 с.

REFERENCES:

1. *Zaiava Pravlinnia hromadskoi orhanizatsii «Tovarystvo uhorskoï kultury Zakarpattia» ta Pravlinnia Demokratichnoi spilky uhortsiv Ukrainy po rezultatam rozghliadu proektu zakonu Ukrainy «Pro natsionalni spilnoty Ukrainy»* [Statement of the Board of the Public Organization «Society of Hungarian Culture of Transcarpathia» and the Board of the Democratic Union of Hungarians of Ukraine on the results of consideration of the draft law of Ukraine «On National Communities of Ukraine»]. URL: <http://politika.ko.net.ua/?p=12588>

2. *Zvit Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan prav liudyny, deokupatsii ta reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii u Donetskii, Luhanskii oblastiakh ta Avtonomnoi Respubliky Krym, mista Sevastopolia, natsionalnykh menshyn i mizhnatsionalnykh vidnosyn za period druhoi sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy deviatoho sklykannia*. [Report of the Verkhovna Rada Committee on Human Rights, Deoccupation and Reintegration of the Temporarily Occupied Territories in Donetsk, Luhansk Oblasts and the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol, National Minorities and International Relations during the Second Session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the Ninth Convocation]. URL: http://kompravlud.rada.gov.ua/news/main_news/74156.html

3. *Isnuiuchi mekhanizmy spivpratsi orhaniv derzhavnoi vlady z orhanizatsiiamy hromadianskoho suspilstva v konteksti realizatsii Natsionalnoi stratehii spryiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini 2016-2020* [Existing mechanisms of cooperation of public authorities with civil society organizations in the context of the implementation of the National Strategy for Civil Society Development in Ukraine 2016-2020]. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/d/303331.pdf>

4. *Pro strukturu Medzhlisu krymskotatarskoho narodu ta yoho vykonavchi orhany: rishennia Medzhlisu krymskotatarskoho narodu* [On the structure of the Mejlis of the Crimean Tatar people and its executive bodies: decisions of the Mejlis of the Crimean Tatar people], Vol. 1, 2013.

5. Rudyk S. (2006), *Pro derzhavnu pidtrymku drukovanykh zasobiv masovoi informatsii natsionalnykh menshyn: u poshukakh vzaiemorozuminnia* [On state support of the print media of national minorities: in search of mutual understanding], materials of the All-Ukrainian conference «*Mizhnatsionalni vzaiemyny v Ukraini: pytannia informatsiinoho prostoru*» [«Interethnic relations in Ukraine: issues of information space»], 321 p.
 6. Tyshchenko Yu., Ivasiv O., Dubyna S. (2021), *Upravlinnia riznomanittiam* [Diversity management], K., 80 p.
 7. *U pershomu pivrichchi 2019 roku v Ukraini vyishlo 3 143 drukovanykh vydannia – Derzhkomteleradio* [In the first half of 2019, 3,143 printed publications were published in Ukraine – Derzhkomteleradio], URL: <https://detector.media/infospace/article/168890/2019-07-11-u-pershomu-pivrichchi-2019-roku-v-ukraini-viishlo-3-143-drukovanikh-vidannya-derzhkomteleradio/>
 8. *Ukraina-Uhorshchyna: yaki konflikty vynykaly mizh derzhavamy u 2014-2020 rokakh* [Ukraine-Hungary: what conflicts arose between the states in 2014-2020]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/29/infografika/polityka/ukrayina-uhorshhyna-yaki-konflikty-vynykaly-mizh-derzhavamy-2014-2020-rokax>.
 9. Chichanovskyi A. (2010), *Informatsiini protsesy v strukturi svitovykh komunikatsiinykh system* [Information processes in the structure of world communication systems], K., 568 p.
-